

İntihar Riskinin Değerlendirilmesi

Yrd. Doç. Dr. Emrah SONGUR
GOÜ Tıp Fakültesi
Ruh Sağlığı ve Hastalıkları AD

- İntihar dünya çapında önemli bir halk sağlığı sorunudur.
  - Dünya çapında her yıl yaklaşık 1 milyon kişi intihar sonucu hayatını kaybetmekte, ölümlerle sonuçlanmış intiharların yaklaşık 20 katı kadar intihar girişimi olduğu tahmin edilmektedir.
  - İntiharla ölümler şiddet sonucu ölümlerin neredeyse yarısını oluşturur.
  - Global hastalık yükünün %1,4'ü intihardan kaynaklanmaktadır.

İntiharın tanınması ve önlenmesinin önündeki engeller

- Damgalanma ve gizlilik
- Yardım aramanın yetersizliği
- Sağlık alanında çalışanlar arasında intihara ilişkin bilgi ve farkındalığın düşük olması
- İntiharın nadir görülmesi

İntihar Riskinin Değerlendirilmesi Amaç

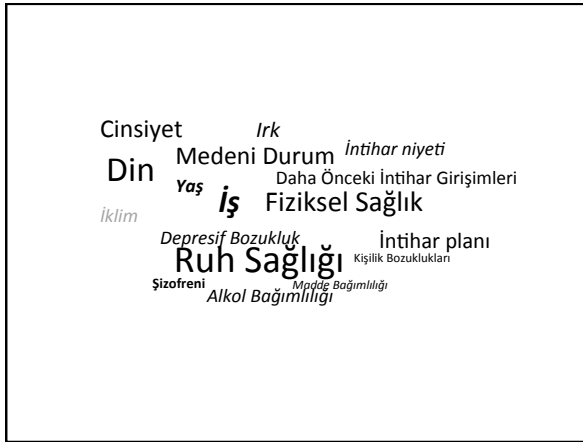
- Sistematik intihar riski değerlendirmesinin amacı;
  - Değiştirilebilir ve tedavi edilebilir **risk faktörlerinin**
  - Hastanın tedavi ihtiyaçları hakkında bilgi veren **koruyucu faktörlerin tanımlanmasıdır**¹.
- İntihar nadir görülen bir olaydır.

1. Simon RI: Psychiatry and Law for Clinicians, 3rd Edition. Washington, DC, American Psychiatric Publishing, 2001

- İntihar birçok faktörün bir araya gelmesi ile ortaya çıkan karmaşık bir fenomendir.
  - *Tanımlar (fiziksel ve psikiyatrik), psikodinamik, genetik, ailevi, işle ilgili, çevresel, sosyal, kültürel, varoluş ve şans faktörü.*
  - Tamamlanmış intiharlarda **stresli yaşam olayları** önemli bir faktördür¹.
- Hiçbir risk değerlendirme yöntemi intihar edebilecekleri (**sensitivite**) ve etmeyecekleri (**spesifite**) tam/doğru tesbit edemez.

1. Helia H, Heikkinen ME, Isometsa ET, et al: Life events and completed suicide in schizophrenia: a comparison of suicide victims and without schizophrenia. Schizophr Bull 25:519-531, 1999

- Hastaların intihar riski değişkendir.
  - İntihar riski olan hasta > intihara meyilli hasta
- Standardize intihar riskini tahmin eden ölçekler kimlerin intihar edeceğini belirleyemez.
  - Klinik kararlar verilirken tek başına intihar riskini değerlendiren ölçeklerin puanları kullanılamaz.
- Öz bildirim ölçeklerin intihar riskini belirlemede sensitivitesi yüksek, spesifitesi düşüktür.

Risk Faktörleri

Yaş

- Ergenlikten önce intihar nadir görülür.
- İki farklı yaş döneminde intihar riski artar
  - Ergenler
  - Yaşlılar

Risk Faktörleri Yaş ve Cinsiyet (Özet)

Yaş ve cinsiyet	Yüksek risk	Düşük risk
Yaş	Yaşlılar 15-35 yaş arası	Ergenlik öncesi
Cinsiyet	Erkek	Kadın
Kadın	Eş kötüyeye kullanımı Aile içi şiddet Doğum sonrası depresyon Doğum sonrası psikoz Karı tol beklentileri Kurumsallaşmış cinsiyet eşitsizliği	Gebelik Evde küçük çocukların olması

İntihar davranışı ile ilgili tanımlar

- Durdurulmuş intihar girişimi
- Kasıtlı kendine zarar verme
- İntihar davranışının ölümcüllüğü
- İntihar düşüncesi
- İntihar niyeti
- İntihar girişimi
- İntihar

Risk Faktörleri

Güncel olan intihar düşüncesi, niyeti ve planı

- İntihar düşüncesinin olması ve intihar niyetinin fazla olması artmış intihar riskini gösterir.
- İntihar planı;
  - Ne kadar ayrıntılı ve özelse risk o kadar fazladır.
  - Seçilen yöntemin zarar verme gücü,
  - İntiharın zamanlaması,
  - Seçilen yöntemin ulaşılabilirliği,
  - Hastanın hazırlıkları (intihar notu, vasiyet, kişisel eşyalarını dağıtma vb.)

İntihar planının ölümcül olduğunu düşündürecek durumlar?

- Yöntem
- Silaha ulaşılabilirlik
- Yöntemin öldürücü etkisi konusunda kişinin inancı
- Kurtarıma şansı
- Planı gerçekleştirmek için atılan adımlar
- Ölüme hazırlık yapma

İntihar Eğilimi Risk Faktörlerinin Özeti

Artmış riskle ilişkili intihar eğilimi	Yüksek risk	Düşük risk
İntihar düşüncesi	Sık Yoğun Uzun süreli	Nadir Yoğun olmayan Geçici
İntihar niyeti	Yüksek	Düşük
İntihar planı	Önceden düşünülmüş İyi planlanmış Öldürücü etkisi yüksek yöntemler Ulaşılabilir yöntemler	Plansız Ölümcül etkisi düşük yöntemler Ulaşılamayacak yöntemler

Risk Faktörleri

İrk

- Beyazlarda intihar oranı siyah ırka nazaran 2-3 kat daha fazladır.
- Göçmenlerde de intihar sıklığı daha yüksek bulunmuştur.

Risk Faktörleri

Din

- Amerika'da protestanlar ve yahudilerde katoliklere nazaran daha yüksek intihar görülürken. Müslümanlarda oranlar daha düşüktür.

Risk Faktörleri

Medeni Durum

- Evli olmak intihar riskini belirgin derecede azaltır.
- Boşanan kişilerde intihar oranları artar.
- Sosyal olarak izole olan ve ailelerinde intihar girişimi veya ölümle sonlanmış intihar öyküsü olanlarda intihar riski artar.
- Homoseksüel kadın ve erkeklerde de intihar daha sık görülür.

Risk Faktörleri

Çalışma Durumu

- Sosyal statü arttıkça intihar riski artar.
- Çalışmak genel olarak intihardan korur.
- İntihar riski bazı mesleklerde daha yüksektir.
- Ekonomik kriz durumlarında ve savaş zamanlarında intihar sıklığı artar.

Risk Faktörleri

İklim

- İntiharın mevsimle ilişkisi bulunamamıştır.
- Tatil dönemleri ve aralıkta daha az görülür.

Risk Faktörleri

Fiziksel Sağlık

- İntihar eden kişilerin üçte biri son 6 ayda fiziksel hastalık için doktora (özellikle de birinci basamak) başvurular.
- İntihar riskinin artmış olduğu bulunan hastalıklardan bazıları;
  - AIDS, kanserler, peptik ulcus, Sistemik Lupus Eritematozus, **hemodiyaliz** hastaları, kalp hastalığı, KOAH, prostat hastalığı vs.
- Hastaların fiziksel hastalıklarının tedavilerinde kullanılan ilaçlar depresyona sebep olabilir.

Depresyona Yol Açabilen Maddeler

- **Analjezikler**
  - İndometazin
  - Opiatlar
- **Antibiyotikler**
  - Ampisilin
  - Streptomisin
  - Tetraskilin
- **Antihipertansifler**
  - Propranolol
  - Rezerpin
  - Klonidin
  - Diltiazem
  - Enalapril
- **Antineoplastikler**
  - Siklofosforin
  - Vinorelbin
- **H₂ Reseptör Antagonistleri**
  - Simetidin
- **Anti-parkinson ilaçlar**
  - L-dopa
- **Ağır Metaller**
  - Kuruşun
  - Cıva
- **Sedatif-hipnotikler ve MSS Depresanları**
  - Barbitüratlar
  - Benzodiazepinler
  - Alkol
- **Anti-migren ilaçlar**
  - Flunarizin
- **Steroidler**
  - Kortikosteroidler
  - Gonadal Steroidler
- **Dijitaler**
  - Digoksin
- **İnterferonlar**
  - İnterferon-b
- **Akne ilaçları**
  - İsoretinoin
- **Psikostimülanlar**
  - Amfetamin
- **Diğer Merkezi Sinir Sistemi İlaçları**
  - Amanatadin
  - Bromokriptin
  - Fenotiazinler
  - Fenitoin
  - Antikonvülanlar
- **Diğer**
  - İnsektisidler
  - Oral Kontraseptifler

1. Joska J.A., Stein D.J. Mood Disorders. The American Psychiatric Publishing Textbook of Psychiatry, Fifth Edition 467-504.
2. İşık U., Açıkyörük K., İşık, E. (2013) Depresyonun Biyolojik Etiyolojisi. Çocuk, Ergen, Erilgin ve Yaşlılarda Depresif ve Bipolar Bozukluk 71-103

Yüksek intihar riskiyle ilişkili olan tıbbi hastalıkların özellikleri

- Kronik
- Şunlardan biriyle ilişkili nörolojik bozukluk vardır;
  - Ağrı
  - İşlev bozulması
  - Bilişsel bozulma
  - Görme ya da işitme kaybı
  - Dış görünüşte bozulma
  - Başkalarına bağımlı olma
  - Ruhsal bir bozukluğun eşlik etmesi
- Ruhsal belirtilerin eşlik etmesi

Risk Faktörleri

Ruhsal Belirtiler ve Tanı

Artmış intihar riskiyle ilgili ruhsal belirtiler	Yüksek risk	Düşük risk
Psikoz Depresyon/huzursuzluk Anksiyete Panik atak Utangaç ve küçük düşürülme Düşük benlik saygısı Dürtüsellik Saldırganlık Aşırı tedirginlik Yarında duramama/ huzursuzluk	Umutsuzluk Ağır haz kaybı Şiddetli anksiyete Panik atak	İyimserlik Dindarlık Yaşamdan memnuniyet

Risk Faktörleri

Ruhsal Belirtiler ve Tanı – Duygudurum Bozuklukları

- Birçok çalışmada intihardan ölenlerin yarısından fazlasında Major Depresif Bozukluk olduğu bildirilmiştir.
- Duygudurum Bozukluğunun varlığı intihardan ölümleri 20 kat kadar artırır.
- İntihardan ölümlerde en sık görülen tanılar; Bipolar Bozukluğun depresyon ve karma dönemleri ile depresif bozukluk.

Risk Faktörleri

Ruhsal Belirtiler ve Tanı – Psikotik Bozukluklar

- Psikozun intihara katkısı %10'dan fazladır.
- Şizofreni intihardan ölüm riskini 10 kat artırır.
- Şizofreni hastalarının yaklaşık yarısı kadarı hastalıkları boyunca bir evrede intihar girişiminde bulunurlar.
- Hastalığın ilk yıllarında daha sık intihar görülür.

İntihar riski yüksek şizofreni hastaları;

- Kronik seyirli
- Sık hastaneye yatışı olan
- Daha önce intihar girişiminde bulunmuş
- Depresif belirtileri belirgin
- Hastalık öncesi işlevselliği iyi
- Hastalık konusunda içgörüsü olan
- Tedavinin yararlılığı konusunda kötümser olan
- Tehlikeli emirler veren halüsinasyonları olan hastalarda

Risk Faktörleri

Ruhsal Belirtiler ve Tanı – Anksiyete Bozuklukları

- İntiharların %15-20'sinde rol oynar.
- Madde ve alkol kullanımı eşlik ederse riski %6-10 arttırır.

Risk Faktörleri

Ruhsal Belirtiler ve Tanı – Alkol ve Madde Kullanımı Bozuklukları

- İntihardan ölümlerin %25-50'sinde etkili
- Genel topluma göre intihar riskini 6 kat arttırır.
- Yaşam boyu intihar riski %15
- Çoklu madde kullanımı riski daha da arttırır.
- İntihar ederek ölen alkoliklerin %4'ünde depresyon mevcut.

Koruyucu Faktörler

- Bir ruhsal bozukluğun olmaması
- Çalışıyor olmak
- Evde çocukların olması
- Aileye karşı sorumluluk hissi
- Gebelik
- Güçlü dini inanışlar
- Yüksek hayat tatmini
- Gerçeği değerlendirme yetisinin korunmuş olması
- Olumlu başa çıkma yetenekleri
- Olumlu sorun çözme yeteneği
- Olumlu sosyal destek
- Olumlu tedavi ilişkisi

İntihar riskinin değerlendirilmesini gerektiren durumlar¹

- Hasta **kriz durumunda** ruh sağlığı ve hastalıkları kliniği veya acil servise başvurduğunda,
- Ayaktan ve yatan hastalarda **ilk başvuru** esnasındaki değerlendirmede,
- Hastanın gözlemlenen durumunda veya tedavi koşullarında bir **değişiklik olduğunda**,

(1) Chehil S, Kutcher SP. Suicide risk management: a manual for health professionals. 2nd ed. Chichester: Wiley-Blackwell, 2012.

İntihar riskinin değerlendirilmesini gerektiren durumlar¹ (Devam)

- Hastanın daha önce bilinen ruhsal durumunda **ani değişiklik** olduğunda,
– *Belirtilerin aniden kötüleşmesi veya iyileşmesini kapsar*
- Hasta tedaviye rağmen **iyileşmiyor** veya gittikçe **kötüleşiyorsa**,
- Hasta önemli bir **sosyal stresöre** yaşıyorsa,
– *Algılanan ya da gerçek bir kayıp, aşığılanma veya utanç vb.*
- Kronik ruhsal bozukluğu olan hasta **tedavisini bıraktığında**.

(1) Chehil S, Kutcher SP. Suicide risk management: a manual for health professionals. 2nd ed. Chichester: Wiley-Blackwell, 2012.

İntihar risk değerlendirmesi kontrol listesi: hastaneye kabul¹

- Bireysel belirleyici intihar **risk faktörlerinin** belirleyin.
- **Akut intihar** için risk faktörlerini belirleyin
- **Koruyucu faktörleri** belirleyin.
- **Tıbbi hastalık öyküsü** ve **laboratuvar bulgularını** değerlendirin
- **Tedavi ekibinden** bilgi edinin
- **Hastanın yakınlarıyla** görüşün
- Şimdiki ve daha önce **tedavi verenlerle** görüşün
- Hastanın şimdiki ve daha önceki **hasta kayıtlarını** gözden geçirin.

1. Simon, R.I. Hales, R.E. (2006) The American Psychiatric Publishing textbook of suicide assessment and Management. American Psychiatric Publishing.

İntihar riskinin değerlendirilmesindeki basamaklar¹

- İntiharın **5 bileşeninin** değerlendirilmesi,
  1. *Düşünce*
  2. *Niyet*
  3. *Plan*
  4. *İntihar araçlarına erişim*
  5. *Daha önceki intihar girişimlerinin hikayesi*
- İntihar **risk faktörlerinin** değerlendirilmesi,
- Şu an yaşananların değerlendirilmesi
  - “Neler oluyor?”
- Müdahale için **hedeflerin** belirlenmesi

(1) Chehil S, Kutcher SP. Suicide risk management: a manual for health professionals. 2nd ed. Chichester: Wiley-Blackwell, 2012.

Acil tıbbi müdahaleye ihtiyaç olduğunu gösteren gözlenebilir belirti ve bulgular¹

- Kişinin kendisine zarar vereceği veya öldüreceğiyle ilgili **tehditte** bulunması,
- Kişinin kendisini öldürmek için **yollar araştırması**,
- Kişinin hap, silah veya diğer **intihar araçlarına** erişim yolu araması,
- Ölüm, ölmek veya intihar hakkında **konuşmak** veya **yazmak**

1. Rudd MD. Suicide warning signs in clinical practice. Curr Psychiatry Rep. 2008;10:87-90.

İntihar riskinin değerlendirilmesi görüşmesi Pratik Öneriler – Yapılması Gerekenler^{1,2}

- **Dostça ilişki** kurun.
- **Sakin, sabırlı, empatik** bir yaklaşımda bulunun.
  - *Kişiyi yargılamayın*
- **Destekleyici** ifadelerle ve **açık uçlu sorularla** başlayın.
- Önce genel sorularla başlayın, ilerledikçe hastayı yargılamadan ve duyarlı bir şekilde daha özel sorularla devam edin.
- Durumu ciddiye alın ve risk derecesini değerlendirin.
- Önceki girişimleri sorun.
- İntihar dışındaki olasılıkları araştırın.
- Diğer destekleri belirleyin.
- Mümkünse intihar araçlarını uzaklaştırın.
- Zaman satın alın, bir anlaşma yapın.

1. Bestpractice.bmj.com. (2015). BMJ Best Practice - Suicide risk management. [online] Available at: <http://bestpractice.bmj.com/best-practice/monograph/1016/diagnosis/step-by-step.html> [Accessed 24 Apr. 2015].

2. WHO (2000) Preventing Suicide: a resource for primary health care workers.

İntihar sözleşmesi

- Etkinliği konusunda yeterince kanıt yoktur.
- Tedavi ekibine yalancı bir güvenlik duygusu verebilir.
- Tedavi ekibinin klinik uyanık olma halini azaltabilir.
- Tedavi ekibi yasal olarak kendini korudukları yanılsamasını yaşar.
- Hastalık şiddeti sebebiyle hasta sözleşmeyi ihlal edebilir.
- Bu tür sözleşmeler terapist ile hasta arasında bir ilişki kurmak için kullanılır. Acil servislerdeki kısa görüşmelerde kullanılması uygun olmaz.

İntihar riskinin değerlendirilmesi görüşmesi Pratik Öneriler – Yapılmaması Gerekenler^{1,2}

- Kişisel duygularınızın ve reaksiyonlarınızın tedaviyi ve değerlendirmeyi etkilemesine izin vermek.
- Hastaya acele ettirmek ve yönlendirici sorular sormak.
- Hastayı sorgulamak veya hastanın yaptıklarını savunması için zorlamak.
- İntihar düşüncesi ve eyleminin ciddiyetini sarsmak/temelini çürütmek
- Şok olmak, paniklemek.
- Herşeyin düzeleceğini söylemek.
- Kişiyi istediğini yapma konusunda meydan okumak.
- Yanlış güven vermek.
- Gizliliğe zarar vermek.
- Kişiyi yalnız bırakmak.
- Hastanın sıkıntısını küçümsemek. Sorunun önemsiz gözükmesini sağlamak.

1. Bestpractice.bmj.com. (2015). BMJ Best Practice - Suicide risk management. [online] Available at: <http://bestpractice.bmj.com/best-practice/monograph/1016/diagnosis/step-by-step.html> [Accessed 24 Apr. 2015].

2. WHO (2000) Preventing Suicide: a resource for primary health care workers.

İntihar risk değerlendirme notu örneęi¹

- Belirlenen intihar risk faktörleri ve ağırlıkları (düşük, orta, yüksek)
- Belirlenen koruyucu faktörler ve ağırlıkları (düşük, orta, yüksek)
- Genel risk değerlendirmesinin derecesi (düşük, orta, yüksek)
- Değerlendirme ışığında tedavi ve hastanın yönetimi konusunda müdahaleler
- Deęerlendirilen müdahalelerin etkinliği

1. Simon, R.I. Hales, R.E. (2006) The American Psychiatric Publishing textbook of suicide assessment and Management. American Psychiatric Publishing.